

Hubay Miklós köszöntése 75. születésnapján

Öt esztendővel ezelőtt itt, a Várszínházban a Tüzet viszek előadása után Vámos László köszöntötte hetvenedik születésnapján Hubay Miklóst.

És ma ismét ünnepelni jöttünk újabb, kerek évfordulót. A hetvenötödiket.

Nem mondanám ki ilyen bátran Hubay éveinek számát, ha nem egy fiatalos, energiával teli, fáradhatatlan férfit köszöntenénk e jeles születésnapján. Emlékszem, Vámos László akkor, öt évvel ezelőtt azt mondta rögtönzött beszédében e ház színpadán, hogy még mindig látja és csodálja azt az örökifjú ragyogást, ami Hubay Miklós szemében ma is ott van, akárcsak első premierje estéjén, amikor az Andrassy úti színházban kilépett a függöny elé.

Ezt a ragyogást én manapság is látom a Mester szemében. Mesternek mondom, hadd nevezsem így őt, ki közülünk a legtöbbet tett és tesz a magyar drámairodalomért. A színház iránti áhítat ma is megcsillan a szemében, s ott izzik minden szavában. Pedig sokszor érték és érik csalódások, méltatlan megbántások, vagy ami még rosszabb, olykor a közöny hidegét is éreznie kell, de mégsem adja fel; az életet nem szabad feladni. Márpedig számára a színház maga az élet. És ez nem frázis. Nem szép, költői kép. Mi, akik ismerjük, tudjuk, hogy a színház nélkül, drámaírás nélkül nem élhetne. Ez a kifejezési formája, ez a rögeszméje – ahogy ő maga mondja; a dráma a rögeszméje, ami gyakran itthon is, másutt is nehéz időket vészelt át, de a görögök óta hozzátartozik a társadalom higiéniájához.

Azon az öt évvel ezelőtti estén a Tüzet viszek került előadásra; Hubay megrendítően szép drámája a zseni fellobbanásáról és elhamvadásáról, arról a sorsról, amely oly sok magyar tehetség osztályrésze volt. Soós Imrének, a nagyszerű és korán ellobbant színésznek állít benne emléket, de szól mindazokról, akiket nem értett meg koruk; szól az önpusztítókról és azokról, akiket mások kergettek, kergetnek pusztulásba. De szól arról is, amit Hubay örökké felpanaszol – szól keserűen a múlt agyonhallgattatott, színpadhoz sem, vagy alig jutott drámaíróinkról. Van rá példa Bornemissza Pétertől Katonán és Madáchon át napjainkig. Hubayhoz sem kegyes mindig a színház, legalábbis a hazai nem, mert munkáit azért számos európai városban játsszák, de itthon gyakran érte meg nem értés, ha aztán büntudattal igyekeztek is jóvá tenni a vele szembeni mulasztásokat.

Pedig őt mindennél jobban érdekli ez a műfaj. Egyéb írásai is ehhez kapcsolódnak. Tanári működése is. Róla is elmondhatjuk, hogy tüzet visz; ott lobog a fáklya a kezében, mint az olimpiára érkező futónak, hogy felgyújtsa vele a játékhöz a lángot. A játék olykor elmarad, de a tűz mégsem alszik ki; Hubay mindig is sokkal többet adott a színháznak, mint amennyi babért méltán kaphatott volna, vagy kaphatna!

Változatos és mives dramaturgiája szüntelenül gazdagítja drámairodalmunkat. Minden bemutatója szellemi kaland, számottevő esemény.

A szememben ő a *drámaíró*. Örkény jegyezte meg önmagáról a tőle megszokott iróniával, hogy csak alkalmi drámaíró. De hiszen voltaképpen azok vagyunk valamennyien; legalábbis az utóbbi időkig így volt ez: csupán kirándultunk ide más

műfajok – a költészet, a prózáírás – védőbástyái mögül. Ha támadások értek, visszavonulhattunk a vershez, novellához, regényhez – Hubay azonban ott áll pőrán, vértet nélkül, fogadva még a győztes rohamban is a könyörtelen golyózáport.

Soha nem felejttem el, az első drámám bemutatója után igyekezett megértetni velem, hogy más írói helyzetbe kerültem, mint amikor még csak elbeszéléseket jelentettem meg. Ő mindig is vállalta azt a kitárulkozást, azt a bizonytalan kimenetelű szereplést, ami a drámaíróé.

Egyszer egy interjúban, amit Bertha Bulcsu készített velem, s amelyben rögeszméjének nevezi a drámaírást, említ egy másik rögeszmét is, a magyar irodalom külföldi szolgálatát.

Amikor a háborús évek elején Genfben került, ahol egyetemi tanulmányait befejezte, a Nouvelle Revue de Hongrie munkatársaként, majd 1944 tavaszán e folyóirat megújítójaként, később a genfi Magyar Intézet igazgatójaként kezdte el azt a missziót, amit máig sem hagy el, hiszen amerre csak jár, hirdeti irodalmunkat, nem beszélve firenzei egyetemi előadásairól, ahol Ady, József Attilát, Radnóti és a kor magyar drámáit egyaránt tanítja olasz és más nemzetiségű hallgatóinak.

Nagy megbecsülés övezi külföldön. Felismerik benne és műveiben az európaiágot, a gondolati és formai újítót, azonosulását az örök értékű szellemi áramlatokkal.

Sok helyütt lehet találkozni vele Európában. Úticsomagja mindig készen áll; repülőn, vonaton vág neki Nyugatnak, útközben jegyez, ír; füzetbe, tolla mindig kéznél van. Napló, tanulmány, dráma... Vasúti kocsi csattogásában, repülőgép zúgásában, míg a stewardess felszolgálja a kávé, művek állnak össze, amelyeket aztán tovább javítgat, tisztogat; szinte sohasem elégedett az elkészülttel. A színházak tudják, hogy még a főpróbára is képes új jelenetet hozni; aztán megint és megint átírni a kész darabokat. Emlékszem, évekkel ezelőtt trombózos lábbal, botra támaszkodva is kivitette magát a repülőtérré, hogy megtarthassa drámaelméleti óráit Firenzében. Aztán sietett vissza budapesti ügyeit intézni. Otthon van Európában mindenféle értelemben. Ismeri a nyelveket, a kultúrákat; szellemi hazája az ókori Görögország éppen úgy, mint Svájc vagy Itália. De ismeri a kis hotelokat is, a színházakat, a vendéglőket, ahol vörösbort lehet kortyolgatni egy párizsi vagy római mellékutcaban, s ott is feljegyezgetni valamit a végső nagy kérdésekről.

Tavaly, amikor a párizsi Magyar Intézetben előadást tartottam drámairodalmunkról, megjelent. A terembe lépésem előtt szóltak házigazdáim, hogy várható, mert éppen megérkezett Avignonból, ahol – ha jól emlékszem – a Zsenik iskolája című darabját próbálták.

Meg is tisztelt jelenlétével. S megtisztelt azzal is, hogy eljött abba a színházterembe, ahol darabomat adták. Előadás után lelkesen méltatta a színészek játékát, baráti sorokat írt emlékkönyvükbe, akárha a saját művéről lett volna szó.

Empátiája lenyűgöző. És lenyűgöző kollegialitása. Mondhatnám, minden magyar dráma sorsát a saját ügyének tekinti; mindenütt szót emel értünk, amerre csak jár a világban, akár mint szerző, akár mint a magyar Pen elnöke, vagy akár mint amikor még az írószövetség legfőbb tisztségviselője volt.

Sok íróársammal együtt mondhatom, Hubay Miklós mindig önzetlenül figyelte és figyelni munkásságunkat. Életművének jelentős része ez a kulturális apostolkodás.

A színház a fantázia tereuma, hát megtehetjük, hogy szeretetünk és becsülésünk jeleként mi, színházi és íróbarátai képzeletben átnyújtsuk Hubay Miklósnak mindazokat a kitüntetések és díjakat, amelyeket még nem kapott meg, de oly régóta megérdemel.

Isten tartsa meg erőben, egészségben és munkakedvben még sokáig!

Szakonyi Károly